

Capitolul I. Libertatea individuală în contextul drepturilor și libertăților omului

Secțiunea 1. Considerații generale privind actualitatea și importanța examinării libertății individuale

Istoria îndelungată și sinuoasă a libertății individuale și a siguranței persoanei, permanentele conflicte ce intervin între legislație și teorie, pe de o parte, respectiv între normele juridice și practica autorităților publice, pe de altă parte, au impus formularea unor reguli constituționale clare, a căror aplicare să nu fie stânjenită de interpretări sau speculații¹.

În doctrina franceză² se sublinia faptul că „Starea naturală a omului este aceea de a fi liber, societatea având obligația de a respecta și proteja libertatea acestuia. Exercițarea libertății individuale este pentru omul care trăiește în societate primul dintre toate bunurile, cel a cărui conservare interesează cel mai mult fericirea lui. Guvernării și legea trebuie deci să o protejeze și să o apere cu o atenție religioasă contra oricărui act arbitrar din partea miniștrilor și a agenților lor”.

Libertatea, ca posibilitate de mișcare în spațiu și timp, atât ca fenomen natural, cât și ca stare socio-umană, a constituit dintotdeauna subiect de maximă preocupare atât pentru științele naturii, cât și pentru filozofie, artă, religie și, nu în ultimul rând, pentru științele socio-politice și juridice, sens în care cele mai luminate minți ale tuturor timpurilor au contribuit prin ideile lor, adesea contradictorii, la potențarea cu noi și generoase valențe ale conținutului conceptului de libertate.

Ideea recunoașterii, examinării drepturilor omului a ocupat un loc central în preocupările multor înțelepți în decursul istoriei. Astfel, Pericle, Platon, Aristotel, Cicero, Seneca, Marcurs Aurelius, Toma d'Aquino, Locke, Milton, Blackstone, Montesquieu, Franklin, Leibnitz, Kant, Hegel

¹ I. Muraru, Gh. Iancu, Drepturile, libertățile și îndatoririle constituționale, partea I, IRDO, București, 1992, p. 42.

² A se vedea C.-A. Colliard, Libertés publiques, Dalloz, Paris, 1982, p. 233.

și mulți alții au postulat, în domeniile studiate, drepturile inerente ale individului¹.

Realitatea practică dovedește că protecția juridică a drepturilor omului se realizează, în primul rând, pe plan intern, aceasta constituind o condiție *sine qua non* pentru orice guvernare democratică.

Libertatea, în accepțiunea sa generală, privește capacitatea oamenilor de a acționa fără opreliști și este o valoare socială inestimabilă, dat fiind că ea conferă posibilitatea valorificării tuturor însușirilor, atribuțiilor, intereselor și aspirațiilor legitime și raționale ale ființei umane, în limitele admise de lege. În societatea democratică, Statul fiind organismul politic care dispune de forță și decide cu privire la întrebuintărea ei, garantează juridic și efectiv libertatea și egalitatea indivizilor, procedând la propria sa limitare, Hegel subliniind în acest sens că „ideea dreptului este libertatea”. Pe de altă parte, egalitatea nu poate exista decât între oameni liberi, iar la rândul său libertatea nu poate exista decât între oameni a căror egalitate este consfințită juridic². La fel ca egalitatea³, libertatea este în același timp cea mai naturală și totodată cea mai himerică dintre noțiunile utilizate și explicate de științele juridice, traiectoria sa extrem de zbuciumată în istoria umanității, avaturile pe care le parcurge și în prezent ilustrând fără dubiu aceste trăsături. De altfel, corelația dintre egalitatea în drepturi a tuturor oamenilor și recunoașterea drepturilor și libertăților fundamentale a fost reliefată în toate documentele internaționale din domeniul drepturilor omului, începând cu Declarația universală a drepturilor omului și continuând atât cu documentele universale, cât și cu cele regionale. Recunoașterea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului nu decurge, așa cum

¹ Pentru a argumenta că dreptul la libertate personală este un drept esențial pentru ființa umană, W. Blackstone arăta că: „Păstrarea dreptului la libertate personală este de cea mai mare importanță pentru cetățeni, pentru că dacă s-ar lăsa în puterea vreunui magistrat, fie chiar celor mai înalți sau agenților lui, să închidă, în mod arbitrar, pe cine ar vrea el, s-ar nimici toate celelalte drepturi și imunități. Atacuri nedrepte, arbitrare din partea magistraților, chiar asupra vieții sau proprietății, sunt mai puțin periculoase pentru comunitate decât cele îndreptate împotriva libertății personale a supusului. A răpi unui om viața, a-i confisca cu violență averea fără să fi fost condamnat de judecată, ar fi un act de despotism așa de mare, așa de notoriu, încât imediat ar transmite alarma tiraniei în tot regatul, dar arestarea unei persoane, zvrăindu-l în mod secret în închisoare, unde suferințele lui sunt necunoscute sau uitare, e un act mai puțin public, mai puțin impresionant și prin urmare mult mai periculos”. Citat de C. Dissescu, *Drept constituțional*, ed. a 3-a, Ed. Librăriei SOCEC-CO, Societate anonimă, București, 1915, p. 237-238.

² N. Popa, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Actami, București, 1998, p. 121.

³ E.S. Tănăsescu, *Principiul egalității în dreptul românesc*, Ed. All Beck, București, 1999, p. XVII.

s-a subliniat în doctrină¹, din apartenența indivizilor la un anumit stat, la o anumită comunitate, ci constituie un atribut natural al acestora.

Drepturile și libertățile fundamentale sunt nu numai o realitate², ci și scopul firesc al umanității în societatea democratică. Exercițarea, respectarea și garantarea drepturilor omului sunt strâns legate de organizarea vieții politice, economice și sociale, statul, prin autoritățile sale, fiind primul care poate garanta, prin intermediul legilor și prin politicile administrative, măsurile necesare exercitării și protecției acestor drepturi, măsuri care pot diferi de la țară la țară.

Pe de altă parte, libertatea presupune și responsabilitate asumată de către fiecare individ în parte³, în așa fel încât limitele ce se impun pentru fiecare libertate personală în parte, necesare pentru o bună funcționare a societății, să fie admise și respectate de toți indivizii. Trebuie subliniat că drepturile omului se impun a fi puse în aplicare de fiecare individ în strânsă interdependentă cu îndatoririle față de semenii săi, față de societate. Aceste drepturi, cu excepțiile de rigoare, nu constituie drepturi absolute ale indivizilor, existând obligația fiecăruia de a nu încălca drepturile celorlalte ființe umane, fiindcă numai astfel exercitarea drepturilor omului se poate realiza în condiții de deplină egalitate pentru toți. În acest sens, dar referitor mai cu seamă la raporturile dintre particulari, românii au emis celebrul dicton *Qui jure suo utitur neminem laedit*⁴, principiu care a fost preluat în multe acte juridice fundamentale declarative de drepturi, inclusiv în art. 57 din Constituția României din 1991 republicată⁵. Ca atare, se impune precizarea că cerința respectării drepturilor omului nu trebuie situată exclusiv în legătură cu acțiunea sau inacțiunea statului, a organelor sau instituțiilor

¹ I. Vida, *Drepturile omului în reglementări internaționale*, Ed. Lumina Lex, București, 1999, p. 21.

² I. Muraru, E.S. Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice*, ed. a 13-a, vol. I, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 135.

³ J.P. Sartre spunea, în lucrarea *L'existentialisme est un humanism* (Ed. Nagel, 1964, p. 36-37), că „omul este condamnat să fie liber. Condamnat pentru că nu el s-a creat pe sine însuși și deoarece este responsabil de tot ceea ce face”.

⁴ Cine își exercită propriile drepturi nu poate leza drepturile altuia. Românii au stabilit, într-o singură enumerare, preceptele dreptului, făcând astfel corelația cu limitele libertății persoanei concentrate în dictonul latin amintit mai sus: *juris praecepta sunt hec: honeste vivere, alterum non laedere, suum quique tribuere*.

⁵ Articolul 57, text marginal „Exercițarea drepturilor și libertăților”, are următorul conținut: „Cetățenii români, cetățenii străini și apatrizii trebuie să-și exercite drepturile și libertățile constituționale cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile celorlalți”.

sale. Drepturile omului, având un caracter universal, se cer a fi respectate de orice cetățean și în raport cu semenii săi.

Principiul general al libertății se difuzează în ramurile dreptului fie sub forma libertăților generale, fie sub forma libertăților individuale. Libertatea omului se înfățișează dintr-un punct de vedere întreit: libertatea în raport cu natura, libertatea în raport cu societatea și libertatea omului în raport cu sine însuși, libertatea fiind o condiție fundamentală a responsabilității¹. Indiferent de opinia exprimată cu privire la originea drepturilor omului, recunoașterea acestora în dreptul pozitiv, ca drepturi subiective, a constituit soluția prin care s-a reglementat statutul juridic al individului, poziția acestuia în societate.

În literatura juridică² s-a afirmat că drepturile și libertățile fundamentale nu reprezintă o nouă morală sau o nouă religie laică, ci sunt în egală măsură o realitate în viața cotidiană a societății omenești, practic finalitatea întregii activități umane, mai cu seamă în societatea democratică, fiind o limbă comună tuturor oamenilor. Preocuparea pentru protecția și promovarea libertății individuale, a drepturilor fundamentale în general, deși are o istorie îndelungată, începând cu actele constituționale engleze *Magna Carta Libertatum* (1215) și *Habeas Corpus Act* (1679), își regăsește totuși cele mai importante puncte de reper în Declarația franceză a drepturilor omului și cetățeanului (1789), în Declarația universală a drepturilor omului (1948) și în Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (1950), constituind în permanență o temă de mare actualitate, drept dovadă fiind Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, în prezent având forță juridică asemănătoare Tratatelor UE, după intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona pe întreg teritoriul Uniunii Europene, la 1 decembrie 2009.

Evoluția societății omenești, caracterul complex și sinuos al raporturilor născute în interiorul statelor, precum și la nivel suprastatal, fie el regional ori global, determină necesitatea identificării unor noi instrumente juridice, dar și politico-economice, a unor măsuri de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului primate în general, a libertății individuale în particular, în contrapondere permanentă față de tendința de represiune statală pe care o manifestă orice guvernare față de cetățenii săi, uneori fățiș sau alteori discret, sub pretexte întemeiate sau imaginare. În acest sens, al recunoașterii nevoii de limitare a puterii

¹ N. Popa, *Teoria...*, op. cit., p. 121.

² I. Muraru, E.S. Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice*, ed. a 13-a, vol. I, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 135.

discreționare a statului, teoria drepturilor reflexe și a autolimitării statului a subliniat mai clar determinismul pe care îl stabilește statul pentru reglementarea și exercitarea drepturilor fundamentale, afirmând că drepturile fundamentale se nasc din autolimitarea statului¹, aceste drepturi fundamentale constituind bariera ce limitează puterile autorităților publice, asigurând indivizilor libertatea lor naturală de acțiune într-un cadru determinat. Interesul pe care îl prezintă înscrierea drepturilor omului în documente internaționale se datorează nu numai unei preocupări reale față de necesitatea promovării și garantării drepturilor și libertăților inerente ființei umane, ci și ca urmare a faptului că, de multe ori prin neglijarea sau încălcarea flagrantă a acestor drepturi și libertăți s-au creat situații conflictuale de natură a pune în pericol condiția omului liber, idealurile de pace, stabilitate și securitate, perpetuate în cultura filozofico-religioasă și socială a celor mai multe popoare. Într-o analiză a limitelor libertății, James Buchanan susține că „libertatea individuală devine obiectul dominant al politicii sociale, nu ca un element instrumental în atingerea fericirii economice sau culturale și nu ca vreo valoare superioară metafizică, ci mult mai simplu, ca o consecință necesară a unei metodologii individualist-democratice”. Autorul își pune întrebarea identificării limitelor de definiție ale libertății individuale de comportament (referindu-se, desigur, la libertatea generală a oricărei persoane de a-și manifesta liberul arbitru și actele de voință în sensurile pe care individul le alege la nivel subiectiv), observând că orice normă introdusă răstoarnă utopiile anarhiste care se bazează pe libertatea absolută de a decide asupra propriei persoane, determinând constrângerea anarhiei și, implicit, limitarea libertății personale².

În Adunarea Constituantă de adoptare a Constituției României din 1991, unul dintre membrii Adunării a afirmat, foarte sugestiv, pentru a sublinia importanța libertății persoanei dincolo de sensurile acestei sintagme în plan juridic, că „libertatea este una și este indivizibilă. Nu există libertate mai mică sau libertate mai mare. De aceea ea trebuie însoțită de responsabilitate socială”³. Individul, ființa umană, este valoare și purtătoare de valori juridice; el este subiect de drept, deci titular de drepturi și obligații juridice. Această calitate este reflectată în conceptul

¹ A se vedea A.G. *De Lapradelle*, Cours de droit constitutionnel, Paris, 1912, p. 557.

² J. Buchanan, *Limitele libertății. Între anarhie și Leviathan*, Institutul European, București, 1997, p. 23-25.

³ Deputatul Gheorghe Voinea, stenograma ședinței din 1 octombrie 1991, Geneva Constituției României din 1991. Lucrările Adunării Constituante, R.A. Monitorul Oficial, București, 1998, p. 341.

juridic de capacitate juridică și ea exprimă aptitudinea de a avea în temeiul legii și de a exercita în limitele ei, drepturi și obligații imanente ființei umane¹. În această opinie², dreptul subiectiv reprezintă conceptul juridic cu ajutorul căruia a fost definită poziția omului în societate, precum și relația individ - stat.

În condițiile societății contemporane, caracterizată printr-o complexitate accentuată a relațiilor dintre indivizi, pe de o parte, respectiv a relațiilor dintre individ și societate, pe de altă parte, raporturi care au o dinamică atât internă, cât și externă în permanentă creștere, oamenii nu mai solicită doar simpla reglementare a libertății, ci ei solicită măsuri juridice eficiente pentru garantarea participării la libertate³, ceea ce presupune existența cât mai multor garanții juridico-statale pentru drepturi și libertăți, pentru libertatea personală în particular. În demersul de analiză a drepturilor și libertăților fundamentale, a libertății individuale în particular, este util a se avea în vedere și criteriul axiologic, pe baza căruia teoria valorii în domeniul drepturilor omului impune parcurgerea a trei etape de genă a acestora: extragerea realităților sociale, sintetizarea acestora; identificarea, delimitarea valorilor esențiale; pozitivarea acestor valori prin transformarea lor în norme juridice⁴.

Secțiunea a 2-a. Identificarea și explicarea terminologiei utilizate

A. Utilitatea stabilirii terminologiei juridice în demersul de cercetare științifică este incontestabilă, mai ales într-un domeniu de mare actualitate și importanță teoretică și practică, cum este acela al libertății omului. Pe bună dreptate s-a arătat în doctrină că „înțelegerea conținutului și sensurilor drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale implică stăpânirea conceptelor și terminologiei – o terminologie nuanțată – mai ales a exprimărilor juridice⁵”.

¹ I. Deleanu, *Drepturile subiective și abuzul de drept*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1998, p. 15.

² *Idem*, p. 15.

³ N. Popa, *Teoria...*, op. cit., p. 122-123.

⁴ N. Pavel, *Drepturile omului într-o abordare diacronică, axiologic-epistemologică, sistemică și sincronică*, în *Revista de studii de drept românesc*, anul 19 (52), nr. 1-2, ianuarie-decembrie 2009, Ed. Academiei Române, București, 2009, p. 276.

⁵ I. Muraru, Gh. Iancu, *Drepturile, libertățile...*, op. cit., p. 3.

În materia drepturilor și libertăților omului, după cum s-a precizat în doctrină¹, limbajul juridic este un limbaj tehnic și, desigur, obligatoriu, din moment ce devine însuși limbajul legii; acest limbaj este, totodată, flexibil și adaptat nevoii de a reglementa o arie cât mai largă de relații sociale și se întemeiază pe un număr mare de convenții² exprimate cel mai adesea difuz în limbajul comun și de regulă explicit în limbajul științific juridic. Pe plan internațional există convenții, pacte, tratate cu o valoare general recunoscută, în cadrul cărora, libertatea și demnitatea umană este apărată prin înscrierea unor drepturi ce aparțin omului, precum și prin protecția și garantarea acestora. Se poate observa că instrumentele juridice internaționale atestă faptul că recunoașterea drepturilor omului are un caracter de universalitate și că protecția lor juridică se impune oricărui stat, oricărei comunități. Preeminența reglementărilor internaționale nu înseamnă, însă, scoaterea drepturilor omului din competența națională a statelor. Cetățenii pot beneficia de drepturile stabilite prin instrumentele juridice internaționale, numai ca urmare a acceptării acestor drepturi de către statele de care aparțin, pe care statele respective le recunosc și le garantează prin includerea lor în legislația națională. Prin urmare, drepturile și libertățile cetățenești fundamentale decurg, în ultimă instanță, din legea națională, din faptul că prevederile instrumentelor juridice internaționale au fost transpuse și individualizate în norme de drept intern.

În acest sens, reținem că în sistemele juridice și reglementările constituționale moderne, printre care se înscrie și România cu Constituția sa actuală, statele au optat pentru o reglementare expresă a drepturilor și libertăților fundamentale, inclusiv a libertății individuale, pornind cel mai adesea de la reglementările existente în documentele juridice internaționale, cu reflectarea principiilor consacrate în *Habeas Corpus Act*, în Declarația franceză a Drepturilor Omului și Cetățeanului cu privire la protecția libertății individuale și siguranței persoanei.

Așa cum s-a arătat în doctrină, „drepturile omului au apărut în istorie ca instrument de protecție a individului în raporturile sale cu comunitatea, având ca principală funcție limitarea puterii politice pentru a permite libera și deplina manifestare a ființei umane”³. Problematika drepturilor omului are originea din perioada antichității, filozoful grec Protagoras postulând că „omul este măsura tuturor lucrurilor”, iar Codul

¹ I. Muraru, E.S. Tănăsescu, *Drept constituțional...*, op. cit., p. 140.

² A se vedea T. Drăganu, *Declarațiile de drepturi ale omului și repercusiunile lor în dreptul internațional public*, Ed. Lumina Lex, București, 1998, p. 19.

³ I. Muraru, E.S. Tănăsescu, *Drept constituțional...*, op. cit., p. 136.

lui Hamurabi încercând o primă legiferare a conduitei oamenilor¹. Drepturile omului sunt considerate în doctrină ca drepturi inerente persoanei umane, ce decurg din natură, dar care sunt caracterizate prin raționalism, sunt intangibile și se impun tuturor, ele necesitând cu stringență garanții eficiente care nu pot rezulta din natura lor intrinsecă².

Problematica drepturilor omului a cunoscut o preocupare deosebită mai cu seamă după cel de al doilea război mondial. Ea este cunoscută în termenii protecției demnității și libertății ființei umane, a indivizilor, protecție care se realizează prin acte normative interne și internaționale. Actele normative interne care consacră drepturile fundamentale sunt legile fundamentale, constituțiile statelor, iar garantarea respectării acestora este asigurată prin normele dreptului pozitiv.

Complexitatea universului de discurs, multitudinea și varietatea criteriilor care pot sta la baza unei posibile clasificări, fac extrem de anevoioasă clasificarea³ drepturilor și libertăților. Dificultatea clasificării

¹ N. Pavel, Drepturile omului într-o abordare diacronică, axiologic-epistemologică, sistemică și sincronică, în Revista de studii de drept românesc, anul 19 (52), nr. 1-2, ianuarie-decembrie 2009, Ed. Academiei Române, București, 2009, p. 275.

² *Idem*, p. 137.

³ Th.C. van Boven considera că ar exista trei categorii de drepturi, și anume: drepturi destinate să protejeze libertatea și integritatea fizică și morală a persoanei umane; drepturi politice; drepturile economice sociale și culturale; a se vedea Th.C. van Boven, Les dimensions internationales des droits de l'homme, coord. K. Vasak, UNESCO, Paris, 1978, p. 100-101. J. Eide în Dynamics of Human Rights and the Role of the Educator, în B.P.P. nr. 1/1983, p. 105 afirma că libertățile fundamentale ar putea fi clasificate în: drepturi privind integritatea individului și libertatea de acțiune a acestuia și drepturile politice. Paul Negulescu în Cours de drept constituțional (Ed. Alex Th. Doicescu, București, 1927, p. 518) împarte drepturile enumerate în Declarația franceză a drepturilor omului și cetățeanului din 1789 în trei categorii: egalitate, care era privită ca o „măsură a libertății”, libertatea și proprietatea. C.A. Colliard în Libertés publiques (Daloz, Paris, p. 203-205, 310) clasifică libertățile individuale în trei „serii”: libertăți fundamentale (libertățile persoanei) din care fac parte: dreptul la securitate (inviolabilitatea persoanei), dreptul la inviolabilitatea domiciliului și inviolabilitatea corespondenței, libertăți ale gândirii (libertăți individuale) și libertăți economice (sociale) din care fac parte acele libertăți cu caracter economic, dar care nefiind drepturi nu implică obligația statului de a efectua o prestație pozitivă. A. Hauriou în Droit constitutionnelle et institutions politiques (Ed. Montchrestien, Paris, 1967, p. 170) împărțea libertățile publice în două categorii și anume: libertăți primordiale sau primare și libertăți secundare sau complementare. Jean Morange amintește, în privința clasificărilor libertăților fundamentale, „libertățile scop”, „libertățile mijloc”, respectiv „libertățile active” și „libertățile pasive”, preferând însă distincția între libertatea individuală și libertățile colective, pe considerentul că „Libertatea, în sensul de a putea face tot ceea ce nu dăunează altuia, nu poate fi divizată. Pe de o parte este greu să recunoști numai o serie de libertăți, ignorând altele, iar pe de altă parte fiecare libertate poate fi înțeleasă în mai multe sensuri” - J. Morange, Libertățile publice, Ed. Rosetti, ed. a 7-a, București, 2002, p. 51-52.

este sporită și de faptul ca una si aceeași libertate poate fi examinată sub diferite fațete, ea este – cu alte cuvinte – susceptibilă de înscriere în două sau mai multe categorii. Totuși încercările n-au lipsit și nu lipsesc, fiecare cu avantajele și dezavantajele ei: libertăți – autonomie și libertăți – particulare; libertăți esențiale și libertăți secundare; libertăți – scop și libertăți – mijloace; libertăți active și libertăți pasive; libertăți care ocrotesc interesele sau valorile intelectuale și morale ale persoanei și libertăți care disimulează interesele ei materiale; libertăți individuale și libertăți de grup ș.a.m.d. Toate aceste criterii și clasificări au un caracter formal. Totuși, într-o oarecare măsură, ele implică și evocarea substanței dreptului sau libertății respective, precum și scopul urmărit prin consacrarea și garantarea acelu drept sau acelei libertăți¹.

Expresia «drepturile omului» evocă drepturile ființei umane, înzestrată cu rațiune și conștiință, căreia îi sunt recunoscute drepturile sale naturale ca drepturi inalienabile și imprescriptibile. În societatea organizată în stat, omul se prezintă sub în plan juridic sub trei ipostaze distincte: cetățean, străin ori apatrid. În plan juridic intern omul devine cetățean, iar drepturile sale naturale sunt proclamate și asigurate prin Constituția statului al cărui cetățean este, devenind drepturi cetățenești.

Categoriile juridice **drepturi ale omului și drepturi ale cetățeanului**, s-a arătat în doctrina recentă, sunt exprimări aflate în strânsă corelație, care nu se confundă. Expresia «drepturile omului» evocă drepturile ființei umane înzestrată cu rațiune și conștiință, căreia îi sunt recunoscute drepturile sale naturale ca drepturi inalienabile și imprescriptibile, în timp ce drepturile cetățenești desemnează drepturile naturale proclamate și asigurate prin Constituția statului al cărui cetățean este². Ion Deleanu apreciază că prin «drepturile omului» se înțeleg drepturile oricărei persoane care se află în spațiul suveranității unui stat, indiferent de raportul său cu statul respectiv, iar prin «drepturile cetățeanului» înțelegem drepturile specifice acelei persoane care, prin raportul de cetățenie, aparține statului respectiv (de exemplu, drepturile electorale, dreptul de a ocupa anumite funcții publice etc.)³.

¹ I. Deleanu, *Instituții și proceduri constituționale*, Ed. Servo-Sat, București, 2003, p. 138-139, 418-419.

² I. Muraru, E.S. Tănăsescu, *Drept constituțional...*, op. cit., p. 142.

³ I. Deleanu, *Instituții și proceduri...*, op. cit., p. 138.

În rândul drepturilor civile și politice, denumite și «drepturi din prima generație»¹ se includ, printre altele: dreptul la viață; interzicerea torturii, aplicării unor pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante; interzicerea sclaviei; interzicerea muncii forțate; dreptul fiecăruia la libertate și securitatea persoanei sale; dreptul persoanelor arestate sau deținute de a fi tratate cu umanitate; dreptul la egalitate în fața legii; dreptul la prezumția de nevinovăție; dreptul individului de a i se recunoaște pretutindeni personalitatea umană; libertatea de circulație, inclusiv de a părăsi propria țară și de a reveni în aceasta.

B. În doctrina juridică² s-a afirmat că, din punct de vedere juridic, **dreptul este o libertate**, iar **libertatea este un drept**, iar între cei doi termeni nu există deosebiri de natură juridică³, ele reprezentând în realitate o singură noțiune juridică, denumită frecvent **libertăți publice**⁴. Prin expresia **libertăți publice** trebuie să se înțeleagă atât libertățile, cât și drepturile umane, dar care aparțin dreptului public, mai ales dreptului constituțional, și care se bucură de un regim juridic aparte⁵.

Tot în doctrină⁶ s-a subliniat că nuanțarea terminologică are pe de o parte o explicație de ordin istoric, în sensul că la început în catalogul drepturilor umane au apărut mai întâi libertățile ce presupuneau din partea celorlalți o atitudine generală de abținere. Evoluția libertăților, în contextul mai larg al evoluției politice și sociale a avut ca rezultat cristalizarea conceptului de drept, concept cu un conținut și semnificații juridice complexe. În timp, aceste libertăți au trebuit nu numai procla-

¹ A se vedea *I. Muraru, E.S. Tănăsescu, Drept constituțional...*, op. cit., p. 143; *I. Vida, Drepturile omului în reglementări internaționale*, Ed. Lumina Lex, București, 1999, p. 19.

² *H. Kelsen, The Law of United Nations*, Londra, 1951, p. 29, arată că „formularea drepturi ale omului și libertăți fundamentale este incorectă, deoarece libertățile sunt drepturi ale omului”.

³ *T. Drăganu, Drept constituțional...*, op. cit., p. 154.

⁴ Expresia «libertăți publice» are originea în dreptul francez, libertățile publice caracterizând curentul legicentrismului francez, unde legea este expresia suveranității naționale, iar protecția libertăților se realizează în special față de organele executive, față de administrație, după cum precizează Jean Rivero, Luis Favoreu și alți autori francezi. L. Favoreu mai arată că termenul «libertăți» se referă la sfera de autonomie a individului și la posibilitatea lui de a acționa liber, iar noțiunea «publice» reflectă natura lor de drept public și opozabilitatea acestora numai față de autoritățile publice.

⁵ *J. Rivero, Les Libertés publiques, P.U.F.*, 1984, p. 10-11; *Gh. Iancu, Drept constituțional și instituții politice*, ed. a 4-a revăzută, Ed. Lumina Lex 2007, București, p. 106.

⁶ *I. Muraru, E.S. Tănăsescu, Drept constituțional...*, op. cit., p. 141.

mate, cât și promovate și mai ales protejate și garantate. Pe de altă parte, utilizarea celor doi termeni, în realitate sinonimi, se justifică prin necesitatea de a da expresivitate și frumusețe limbajului juridic, ținând cont și de tradiția normativă¹.

C. Dintre drepturile și libertățile omului, **drepturile și libertățile fundamentale** sunt acelea care consacră la nivel normativ acele drepturi pe care guvernării doresc să le garanteze, astfel încât forța lor juridică și garanțiile lor sunt cele ale normei juridice prin care au fost consacrate². Ioan Muraru, în cadrul Adunării Constituante din 1991, definind practic drepturile și îndatoririle fundamentale, a arătat că „Noi, oamenii, avem multe drepturi și libertăți și multe îndatoriri. Cele înscrise în Constituție sunt fundamentale. Altfel spus, din punct de vedere strict juridic, numai drepturile și libertățile nominalizate în Constituție sunt drepturi fundamentale. Celelalte sunt drepturi subiective, obișnuit ele sunt ocrotite, dar nu au importanța juridică pe care o au drepturile prevăzute în Constituție”³.

Noțiunea de «drepturi și libertăți fundamentale» a cunoscut evoluția pe care a urmat-o societatea în ansamblul ei. Terminologia actuală face referire fie la drepturile cetățenilor, la drepturi fundamentale, fie la drepturile omului, ca urmare a transpunerii acestei problematice din dreptul intern în dreptul internațional și invers⁴. Distincția între drepturile fundamentale și celelalte drepturi ale omului rămâne de actualitate, cu delimitarea făcută potrivit criteriilor amintite mai sus.

Constantin Dissescu nu definește explicit drepturile fundamentale, dar apreciază că dreptul reprezintă o **reglementare a libertăților**, reținând că problema fundamentală a organizării sociale stă în armonizarea libertăților, în coexistența lor, legea fundamentală reglementând și garantând aceste libertăți (cu referire la art. 5-30 din Constituția României din 1866)⁵. Constantin Dissescu mai sublinia că „Libertatea este exercițiul conștient al voinței, e voința în concurs cu viața, e dreptul ființei inteligente de a se dezvolta în ordinea sa după rațiune. Dreptul derivă din libertate... Dreptul și libertatea se confundă, de aceea o

¹ *Idem*, p. 141.

² *Idem*, p. 138.

³ I. Muraru, Geneza Constituției României din 1991- Lucrările Adunării Constituante, R.A. Monitorul Oficial, București, 1998, p. 341.

⁴ J. Rivero, Les Libertés publiques, P. U.F., 1984, p. 23.

⁵ C. Dissescu, Dreptul constituțional, Ed. Librăriei SOCEC-Co, Săcălaș, 1915, p. 440-441.

libertate e un drept, precum un drept este o libertate... Omul are dreptul la fericire și la viață, destinații care nu se pot realiza fără libertate, căci unde nu e libertate nu poate fi fericire”¹.

Paul Negulescu, inspirându-se din Declarația franceză a drepturilor omului și cetățeanului, a emis opinia potrivit căreia „drepturile publice, numite și libertăți publice sau drepturi ale omului și cetățeanului, sunt facultăți, posibilități recunoscute de legiuitorul constituant tuturor membrilor societății afară de restricții speciale, în scopul de a ajuta perfecționarea și conservarea individului însuși”².

Nistor Prisca definește drepturile fundamentale ca fiind „acele posibilități ale cetățeanului de a exercita anumite acțiuni, esențiale pentru asigurarea existenței și dezvoltării sale social-politice și culturale, care sunt prevăzute de constituție și sunt garantate prin baza economică și prin forța de constrângere a statului”³.

Tudor Drăganu desemnează prin **drepturi fundamentale cetățenești** „acele drepturi ale cetățenilor care, fiind esențiale pentru existența fizică și integritatea psihică, pentru dezvoltarea materială și intelectuală a cetățenilor, precum și pentru asigurarea participării lor active la conducerea statului, sunt garantate de însăși Constituția”⁴. Tudor Drăganu mai arată că drepturile fundamentale cetățenești constituie „sâmburele reglementării legale a tuturor celorlalte drepturi subiective și apar ca adevărați aștri, în jurul cărora gravitează ca simpli sateliți toate celelalte drepturi subiective. Prin aceasta, drepturile fundamentale ale cetățenilor devin temelia juridică a ansamblului drepturilor cetățenești”⁵. De asemenea, autorul opinează că „Drepturile fundamentale ale cetățenilor nu trebuie concepute ca o categorie de drepturi deosebite prin natura lor de celelalte drepturi subiective. Întocmai ca orice drepturi subiective, ele sunt puteri garantate de lege voinței subiectului activ al raportului juridic, în temeiul cărora acesta este în măsură, în vederea valorificării unui interes personal direct, să desfășoare o conduită determinată sau să pretindă subiectului pasiv al raportului o anumită comportare care, la nevoie, poate fi impusă acestuia cu sprijinul forței de constrângere a statului...Drepturile fundamentale nu diferă de

¹ *Idem*, p. 440-441.

² *P. Negulescu*, *Curs de drept constituțional român*, Ed. Alex Th. Doicescu, București, p. 512-513.

³ *N. Prisca*, *Drept constituțional*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1977, p. 20.

⁴ *T. Drăganu*, *Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar*, vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 1998, p. 151.

⁵ *T. Drăganu*, *Tratat de drept constituțional...*, op. cit., p. 151.

alte drepturi subiective nici prin obiectul lor specific...Deși nu au un specific propriu nici din punctul de vedere al naturii juridice, nici al obiectului lor, drepturile fundamentale își justifică pe deplin existența ca o categorie distinctă de celelalte drepturi prin importanța economică, socială și politică pe care o au”.

Ion Deleanu a înțeles prin «drepturi și libertăți fundamentale» „pre-rogativele în jurul cărora gravitează toate celelalte drepturi subiective și care se bucură de protecție în raport cu toate puterile statului, inclusiv, dacă este cazul, prin intervenția judecătorului constituțional și a celui european, în condițiile prevăzute de normele naționale și de cele comunitare”¹.

Ioan Muraru și Elena Simina Tănăsescu le-au definit ca fiind „acele drepturi subiective ale cetățenilor, esențiale pentru viața, libertatea și demnitatea acestora, indispensabile pentru libera dezvoltare a personalității umane, drepturi stabilite prin Constituție și garantate prin Constituție și legi”².

Leon Duguit³ a denumit «drepturile fundamentale» ca fiind **libertăți publice**, exprimare ce a cunoscut o largă utilizare în doctrina franceză. Plecând de la constatarea că în prezent drepturile și libertățile fundamentale sunt consacrate atât în legile fundamentale ale diferitelor state, cât și în diferite instrumente juridice internaționale, care s-au impus respectului general prin prestigiul și recunoașterea generală pe care le-au dobândit⁴, Colocviul de la Aix din ianuarie 1981 a considerat că prin conceptul de drepturi fundamentale ale omului înțelegem „ansamblul drepturilor și libertăților recunoscute persoanelor fizice... în virtutea Constituției, dar și a textelor internaționale, și protejate atât contra puterii executive, cât și contra puterii legislative de către judecătorul constituțional sau de către judecătorul internațional”⁵. În doctrina franceză, terminologia de «libertăți publice», alternativ cu aceea de «libertăți fundamentale», o folosește și Jean Morange⁶, în timp ce alți autori francezi⁷ utilizează denumirile de drepturi și libertăți fundamentale sau libertăți constituționale și europene sau internaționale.

¹ I. Deleanu, *Instituții...*, op. cit., p. 399.

² I. Muraru, E.S. Tănăsescu, *Drept constituțional...*, op. cit., p. 140.

³ L. Duguit, *Traité de droit constitutionnel*, I, Paris, 1927, p. 308.

⁴ T. Drăganu, *Declarațiile de drepturi ale omului...*, op. cit., p. 23.

⁵ A se vedea L. Favoreu, *L'élargissement de la saisine du Conseil Constitutionnel*, în *Revue française de Droit constitutionnel*, 1990, p. 588.

⁶ J. Morange, *Libertățile publice*, Ed. Rosetti, București, 2002, p. 5-6, p. 50.

⁷ L. Favoreu, P. Gaïa, R. Gheventian, J.L. Mestre, O. Pfersmann, A. Roux, G. Scoffoni, *Droit constitutionnel*, 4 edition, Dalloz, Paris, 2001, p. 724-725. Autorii